

ՀՏԴ 371.31.809.198.1

Հայոց լեզվի տարրական ուսուցման մեթոդիկա

ՔՆՆԱԴԱՏԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ Ի ՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱԺԱՄԵՐԻՆ Այդա ԶԱԲԱՐՅԱՆ

Բանալի բառեր՝ աշակերտ, ճանաչողություն, ինքնադաստիարակություն, հնարավորություններ, ինքնաճանաչում, մանկավարժական, գիտելիքներ, ուսուցիչ, համոզմունքներ, ընթերցանություն, պատմվածք, գրայունակություն, աշխարհ, բնավորություն, որոնողական, ձայնարկիչ, ստեղծագործական, հմտություններ:

Ключевые слова - ученик, ознание, самовоспитание, ампознание, педагогический, знание, педагог, убеждение, чтение, рассказ, чувствительность, мир, характер, поисковой, магнитофон, творческий, навыки.

Key words - pupil, cognition, self-education, opportunity, self-knowledge, pedagogical Science, knowledge, teacher, conviction, reading, story, sensitivity, world, character, creative, skills.

Ա.Յազարյան

Развитие критического мышления на уроках самостоятельного чтения

Использование в учебном процессе методов развития критического мышления и навыков помогает учащимся младшей ступени обучения приобрести умение критически мыслить, с готовностью участвовать в решении сложных задач и делать выводы на самом высоком уровне, а также принимать активное участие в учебном процессе и сотрудничать со своими товарищами. В итоге учащиеся приобретают качества мыслящей, творческой и способной к активному обучению личности.

A. Zaqaryan

The Development of Critical Thinking in Independent Reading Classes

Using the methods of developing critical thinking and skills during the educational process, students of primary education are capable to acquire skills of critical celebrating, participate in solving difficult tasks and make conclusions on the highest level, as well as actively participate in the educational process and cooperate with partners. As a result, students acquire the qualities of thinking, creative and capable of active learning personality.

Դասավանդման ընթացքում կիրառելով քննադատական մտածողության զարգացմանը նպաստող մեթոդներ ու հնարներ՝ կարծում ենք, որ մեր փորձահասակ սաներն էլ կարող են սովորել քննադատաբար մտածել, պատրաստակամորեն մասնակցել բարդ խնդիրների լուծում պահանջող առաջադրանքների կատարմանը և ընդունակ լինել դրսևորելու որոշումներ կայացնելու կարողության բարդ մակարդակ, լինելու իրենց ուսումնառության ակտիվ դերակատարները, համագործակցելու իրենց դասընկերների հետ: Աշակերտները դառնում են ակտիվ սովորող, մտածող և ստեղծագործող անհատներ:

Մոտ 2,5 հազարամյակ առաջ չինացի մտածող և փիլիսոփա Կոնֆուցիուսը, երբ նրան հարցրել են, թե ինչ է անհրաժեշտ պետության ծաղկման համար, պատասխանել է՝

1. շատ հաց
2. ուժեղ բանակ
3. ուղեղի համապատասխան վիճակ:

Վերջինս անկասկած, անմիջականորեն պայմանավորված է կրթության համապատասխան մակարդակով:

Մանկավարժական գործընթացում և պրակտիկայում վաղուց հայտնի է դարձել այն իրողությունը, որ ուսուցման գործընթացի արդյունավետությունն ապահովվելու համար անհրաժեշտ է առնվազն երկու նախապայման՝ ուսուցչի կարողություններն ու շահագրգռվածությունը և աշակերտի կարողություններն ու ձգտումը:

Դասարանի աշխատանքի դժվարությունն այն է, որ հաճախ ճիշտ չի գտնում դեպի յուրաքանչյուր աշակերտ տանող ճանապարհը և չի ստեղծում պայմաններ նրանց ունակությունների զարգացման համար: Ամենակարևորն այն է, որ ուսուցիչը օգնի աշակերտին գիտակցելու իր անհատականությունը, նրա մեջ արթնացնի պահանջ՝ ճանաչելու իրեն, կյանքը, աշխարհը:

Յուրաքանչյուր աշակերտի հնարավորությունների հանդեպ ուսուցչի ունեցած հավատից, նրա հետևողականությունից, համբերությունից, ժամանակին օգնության հասնելու կարողությունից են կախված աշակերտի հաջողությունները ճանաչողության դժվարին ճանապարհին:

Ինքնադաստիարակությունը սկսվում է ինքնաճանաչումից: Ուսուցման և դաստիարակության արվեստն ու վարպետությունը այն է, որ բացահայտելով յուրաքանչյուր երեխայի ուժերն ու հնարավորությունները՝ հաջողության բերկրանք պարզենք նրան մտավոր աշխատանքում: Այդ բերկրանքը, պատկերավոր ասած, դեպի մանկան սրտի այն անկյունը տանող արահետն է, որտեղ բորբոքվում է ազնիվ լինելու ցանկության հուրը:

Պահպանենք այդ արահետը և այդ հուրը: Եթե աշակերտը դասի ընթացքում թեկուզև մի փոքրիկ քայլ չի արել գիտելիքների տիրապետման ճանապարհին, դա նրա համար կորած դաս է: Անարդյունավետ աշխատանք. ահա այն վտանգը, որ դարանակալում է և՛ ուսուցչին, և՛ աշակերտին:

Կրտսեր դպրոցական տարիքը հատկապես այն շրջանն է, երբ երեխան անվերապահորեն հավատում է այն ամենին, ինչ ասում են մեծերը, կամ ինչ գրված է գրքում: Երեխայի բարոյական պատկերացումները, որոնք նա ստանում է ընտանիքում, մանկավարժական գործունեության միջոցով դառնում են համոզմունքներ: Այսինքն՝ ձևավորվում է մարդու բարոյական համոզմունքների հիմքը¹:

Դաս էր Ստեփանակերտի թիվ 2 դպրոցի 2-րդ դասարանում: Դասվարը ինքնուրույն ընթերցանության համար որպես նյութ վերցրել էր Լ.Սարգսյանի «Մանուշակի հեքիաթը» պատմվածքը: Մինչև բնագրի ընթերցմանն անցնելը դասվարը պարզաբանեց ընթերցանության նպատակը: Ընթերցումը սկսեց ընթերցավարժ Պերճուհին:

- Սարալանջին բացվել, ծփում էին բազմերանգ ծաղիկները՝ մեկը մեկից նուրբ ու քնքուշ, մեկը մեկից գեղեցիկ: Արեգակի շողերը անձրևի ոսկե շիթերի նման իջել նրանց թևերին, գուրգուրում էին, որ գույներն ավելի հմայիչ ու շողշողուն դառնան: Հսկա կաղնիների, հաճարենիների, թխկիների ու լորենիների ճյուղերին թռչկոտում, ուրախ համերգում էին ճնճողներն ու մոշահավերը, կաչաղակներն ու կեռնեխները: Անտառի փեշերին՝ ոչխարի հոտի շուրջը, վազվզում էին Արտակն ու Արթուրը: Ոչխարների ծնի ժամանակն էր. նրանք հովիվ Նշան քնռու խնդրանքով եկել էին այստեղ, որ նորածին գառնուկներին մայր ոչխարի հետ անմիջապես գյուղ տանեն, որ հանկարծ անձրևի տակ չընկնեն ու մրսեն, հիվանդանան: Տղաները ծաղիկներով հիացած քաղում- փնջեր էին կապում, որ տուն տանեն: Նրանք քայլում էին ոչխարի հոտի հետևից, երբ հանկարծ մամխենու թփի վրայից լավեց մոշահավի կշկշոցը:

- Էս ի՞նչ է խոսում, - ավագ եղբորը՝ Արթուրին, դարձավ Արտակը:

- Ի՞նչ պիտի խոսի, - զարմացավ Արթուրը, - թռչուն է, էլի .իր համար կշկշում է...

Իրականում մոշահավը գրուցում էր մամխենու արմատների մոտ, խոտերի մեջ թաքնված կապուտաչ մանուշակի հետ:

- Ինչո՞ւ են գլուխը խոտերի մեջ խցկել, - նրան դիմեց մոշահավը:

- Չե՞ս տեսնում այն տղաներին, - գլուխը փոքր - ինչ բարձրացրեց մանուշակը:

- Իհարկե տեսնում եմ, - մանուշակին չհասկացավ մոշահավը:

- Իսկ ինչո՞ւ են զբաղված...

- Ոչխարի հոտն են հսկում, - ասաց մոշահավը, - ծաղիկներ են քաղում: Հետո՞ ինչ...

- Ոնց թե՛ «հետո ինչ», - նեղացավ մանուշակը, ախր եթե չթաքնվեմ, ինձ էլ կպոկեն իմ թփից ու կխառնեն իրենց ծաղկեփնջերին:

Մոշահավը նայեց Արթուրին ու Արտակին, որոնց ձեռքին մեծ ծաղկեփնջեր կային: Նրանք այլևս ծաղիկ քաղելու միտք չունեին, մի-մի նորածին գառնուկ գրկած՝ քայլում էին գյուղ տանող ճամփով:

- Իսկ ինչո՞ւ չեն ուզում քեզ քաղեն, - խոսքը առաջ տարավ մոշահավը:

- Ախր, որ քաղեն, կթռնեմ, - խեղճ - խեղճ կապույտ աչքերը մոշահավին հառեց մանուշակը:

- Մոշահավը քնքշանքով նայեց գեղեցիկ մանուշակին և ասաց.

- Բայց չէ՞ որ մինչև թռչնելը դու ուրախություն կգաստճառես այդ փոքրիկ տղաներին, նրանց մորը, բորմունքով կլցնես նրանց տունը: Իսկ թռչնելը մեկ է պիտի թռչնես, այսօր լինի, թե՛ վաղը, քո թփի վրա, թե՛...²

¹ Կարինե Թորոսյան և այլք, Մայրենի 2-4: Ուսուցչի ձեռնարկ, Երևան, 2011, էջ 13:

² Լ.Սարգսյան, Մայրենի 2, Հանրակրթական դպրոցի դասագիրք, Երևան, 2002, էջ 228:

Ընթերցանությունն ավարտվել էր. դասարանում խորհրդավոր լռություն էր տիրում, երբ ուսուցիչը առաջադրեց հետևյալ հարցը.

- Իսկ դուք ի՞նչ եք կարծում, ճի՞շտ էր ասում մոշահավը:

- Սխալ էր ասում մոշահավը,- տեղից ասաց Արմենը,- որովհետև յուրաքանչյուր արարած ապրել է ուզում:

- Ձեզ դու՞ր եկան մոշահավի վերջին խոսքերը, որոնք նա ասաց մանուշակին: Այդ խոսքերից մանուշակը ինչպե՞ս կզգա իրեն:

Խոսեց Անահիտը.

- Հեքիաթներից լսել եմ, որ պետք է լավություն անել ուրիշներին, որ սիրտդ ուրախ լինի, հետևապես, եթե ես մանուշակի տեղը լինեի, գլուխս չէի թաքցնի խոտերի մեջ, այլ մինչև թոշնելս կուզեի ուրախություն պատճառել շատերին:

- Իսկ ի՞նչ կասեին Արթուրն ու Արտակը, եթե հասկանային մոշահավի լեզուն:

- Կասեին՝ թող մանուշակը ապրի իր մոր գրկում և իր գեղեցկությամբ ու բուրմունքով ուրախություն պարգևի անցնողներին:

- Իսկ ես կարծում եմ, - տեղից խոսեց Գագիկը,- տղաները սխալ են վարվել, որ այդքան ծաղիկներ են հավաքել: Մի՞թե նրանք չգիտեն, որ շատ ծաղիկներ գտնվում են վերացման եզրին և բազմաճյուղ են սերմերով, հետևապես, ես ցավում եմ, որ այդ ծաղիկները գրկվել են սերմեր տալու հնարավորությունից:

- Թող մանուշակները պոկելու իրավունք ունենան նրանք, ովքեր խնամք են տանում նրանց նկատմամբ, - խրոխտ ձայնով ասաց Գոռը:

- Երեխանե՛ր, ի՞նչ անսովոր բան նկատեցիք պատմվածքի մեջ:

- Ջարմանալին այն է,- ասաց Վարդուհին,- որ պատմվածքում մամլենին, մոշահավը և մանուշակը իրար հետ մարդկային լեզվով էին խոսում: Դասվարը ավելացրեց, որ հեղինակը իր ասելիքը ավելի ազդեցիկ ու հետաքրքիր դարձնելու համար օգտագործել է «անձնավորում» պատկերավորման միջոցը:

Ուսուցչի հաջորդ հարցը անակնկալի բերեց աշակերտներին.

- Կարո՞ղ եք այլ ավարտ հորինել:

Կա մի այսպիսի մարդկային հատկություն՝ բնավորության նրբություն, հուզականություն. դա արտահայտվում է այն բանում, որ շրջապատող աշխարհը բարձրացնում է զգայունակությունը: Նուրբ, հուզական բնավորության տեր մարդը չի կարող մոռանալ մի այլ մարդու վիշտը, տառապանքը, դժբախտությունը, խիղճը ստիպում է նրան օգնության գալ: Բնավորության այդ բոլոր գծերը մարդու մեջ հատկապես ձևավորվում են ուսուցման տարրական օղակում¹:

Դասվարի նման հարցադրումները երեխաներին մղում են որոնողական աշխատանքների, որը ծնում է դժվարությունները հաղթահարելու եռանդ, սովորելու ցանկություն, արժեհամակարգային որակների ձևավորում և երեխաների գործնական գիտելիքների բացահայտում: Այստեղ է, որ իմաստավորվում է Յան Ամոս Կոմենսկու ասածը. «Իմանալ, խոսել և գործել»:

Թվում էր, թե ընթերցանությունը դրանով ավարտվեց, սակայն փորձառու դասվարը երեխաների համար ընթերցեց Ղ.Աղայանի, Հ.Թումանյանի, Պ.Սևակի և Հ.Շիրազի՝ մանուշակի մասին գրած բանաստեղծությունները: Դրանից հետո նա հանձնարարեց, որ երեխաները իրենց «Հրաշք տեսրո՞ւմ» բնագրից առանձնացնեն ծառերի և թռչունների անունները, կողքին նկարեն կամ փակցնեն դրանց նկարները:

Երեխաները լուռ աշխատում էին, իսկ դասվարը միացրել էր ձայնարկիչը, որտեղից մեղմորեն հնչում էր «Մանուշակ» երգի հուզաթաթավ մեղեդին:

Աշակերտներն ինքնամոռացության մեջ նկարում էին և ուրախություն ապրում իրենց կատարած աշխատանքով:

¹ Տե՛ս Սուխոմլինսկի Վ.Ա., Սիրտս նվիրում եմ երեխաներին, Երևան, 1977, էջ 217:

Միտքը միայն մտքով է արթնանում, պետք է աշակերտին խանդավառել իմացությամբ: Խանդավառել իմացությամբ նշանակում է հասնել այն բանին, որ միտքը միախառնվի մարդկային արժանապատվության զգացման հետ:

Այնքան էլ դժվար չէ անել դա. հարկավոր են միայն սեր երեխաների նկատմամբ և ստեղծագործական, ակտիվ որոնողական գործունեության հմտություններ և փութաջանություն:

Տեղեկություններ հեղինակի մասին

Աիդա Զաքարյան - մ.գ.թ., դոցենտ, հայոց լեզվի և նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոնի դասախոս

E-mail: zaqaryan_aida@mail.ru

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել խմբագրական կոլեգիայի անդամ, ք.գ.դ. Լ. Հովհաննիսյանը: